

Brabeau

Brabantse
fotograaf
Jan Bijnen

Pagina 48

Uitgever &
verkoper
van kaarten

Pagina 48

De buiten-
studio
met decor

Pagina 52

Win
'n foto-
boek!

Unieke Ansichtkaarten Gids

Fotograaf Jan Bijnen (1874-1959) is vooral bekend geworden door de talrijke prentbriefkaarten die hij uitgaf. In zijn winkel in Waalre verkocht hij kaarten, papierwaren en andere kantoorartikelen. Hij heeft diverse 'Wolderse' mensen en vele dorpsgezichten in Noord-Brabant op de gevoelige plaat vastgelegd. Inmiddels zijn 'de kaarten van Bijnen' een gewild verzamelobject. In dit beeldboek een selectie van zijn portretten en **Brabantse kiekjes**.

Kijk & geniet ook mee!

Wie is...

Fotograaf Jan Bijnen (1874-1959) is geboren in Waalre als tweede kind van fabriekswever en spoorlijnschouwer Jacobus Bijnen en Hendrika Heesemans.

Jan heeft drie broers en een zus. Oorspronkelijk is Jan Bijnen sigarenmaker van beroep. Rond de eeuwwisseling staat hij bekend als kantoorboekhandelaar en uitgever van prentbriefkaarten. Als fotograaf is hij gespecialiseerd in portretten en dorpsgezichten. Hij gebruikt in de loop der tijd verschillende firmanamen: 'J. Bijnen Boek- en papierhandel', 'Prentbriefkaarthandel Veni Vidi Vici' en 'J. Bijnen, Photogr. Kunsthandel'.

Zijn kaarten laat hij eerst in Duitsland en later in Nederland drukken. Deze prentbriefkaarten verkoopt hij in zijn winkel in Waalre en via lokale afnemers. Hij is een sociaal geëngageerd mens en neemt actief deel aan het verenigingsleven. In 1918 trouwt Jan met Jacoba van Mierlo (1886-1950). Zij krijgen vier dochters en een zoon. Om zijn familie te kunnen onderhouden, stopt Jan met fotograferen en gaat hij werken als verzekeringsagent voor Antverpia in Roosendaal. Zijn vrouw en kinderen bestieren de winkel. Jan Bijnen overlijdt in 1959 op 85-jarige leeftijd. Na zijn dood zet dochter Coba, die getrouwd is met Jo Lavrijssen, de winkel voort. In 2008 schenken de erfgenamen zijn fotografische oeuvre aan de Brabant-Collectie, gevestigd in de Universiteitsbibliotheek Tilburg. Deze schenking vormt de aanleiding voor een tentoonstelling in Het Waalres Museum in 2014, waar zijn historische foto's van Waalre werden getoond.

Zijn kaarten laat hij eerst in Duitsland en later in Nederland drukken. Deze prentbriefkaarten verkoopt hij in zijn winkel in Waalre en via lokale afnemers. Hij is een sociaal geëngageerd mens en neemt actief deel aan het verenigingsleven. In 1918 trouwt Jan met Jacoba van Mierlo (1886-1950). Zij krijgen vier dochters en een zoon. Om zijn familie te kunnen onderhouden, stopt Jan met fotograferen en gaat hij werken als verzekeringsagent voor Antverpia in Roosendaal. Zijn vrouw en kinderen bestieren de winkel. Jan Bijnen overlijdt in 1959 op 85-jarige leeftijd. Na zijn dood zet dochter Coba, die getrouwd is met Jo Lavrijssen, de winkel voort. In 2008 schenken de erfgenamen zijn fotografische oeuvre aan de Brabant-Collectie, gevestigd in de Universiteitsbibliotheek Tilburg. Deze schenking vormt de aanleiding voor een tentoonstelling in Het Waalres Museum in 2014, waar zijn historische foto's van Waalre werden getoond.

Jan Bijnen maakte veel studio- en buitenopnamen van 'Wolderse' personen en gezinnen. Maar ook 'prominenten', onder wie leden van een sociëteit of rijke industriëlen, lieten zich graag portretteren. Daarnaast legde Jan belangrijke gebeurtenissen op de gevoelige plaat vast, zoals een 50-jarig huwelijksfeest, de inhuldiging van een nieuwe burgemeester of een brand. Aan de hand van glasnegatieven, daglichtfoto's en prentbriefkaarten worden verschillende onderwerpen van Jan Bijnen getoond. Het zijn vooral straatbeelden, gebouwen en hun bewoners, vervoer, natuur, religie, volksfeesten en verenigingen die door hem in beeld werden gebracht.

Winkel

Nog altijd is Jan Bijnen in Waalre en omgeving een begrip. Tot een paar jaar geleden zeiden veel oudere inwoners nog steeds 'Ik loop efkes naar Jantje Bijnen' als ze naar de kantoorboekhandel Versmissen aan de Wilibrorduslaan gingen. Daar verkocht de fotograaf decennia geleden zijn waren. In de loop der jaren gingen duizenden prentbriefkaarten over de toonbank.

Naast zijn werk als sigarenmaker bij de firma Swane begon Jan al in augustus 1895 vanuit het ouderlijk huis aan Hoogstraat 28 een winkeltje in nieuwjaarskaarten, papier en schrijfwaren. Aangezien de zaken goed gingen, gaf hij een circulaire uit waarin hij de ope-

Linkerpagina, boven: Groet uit Waalre, vóór 1904. Linkerpagina, onder: Groet uit Bergeijk. Stoomzuivelfabriek 'Sint Bernardus' en Wind graanmolen, ca. 1915. Links: Drie jonge vrouwen staand voor het decordoek boom. Rechts: In 1899 werd Edisons Echophone of Spreekmachine gelanceerd door dit ondernemend vijftal. Staand v.l.n.r.: C. Peeters (onderdirecteur L'Union Musicale), Jan Bijnen, Charles White (kantoor-klerk). Zittend v.l.n.r.: Louis Derijks (kleermaker) en Christiaan van der Looy (kapper/herbergier). Rechtsonder: Vier kinderen van familie Derijks slapend in één bed, Waalre ca. 1910.

Hij maakte prachtige foto's van dorpsgezichten, markten, kerken, scholen, fabrieken, stations en volksfeesten waarop veel mensen staan

ningstijden bekendmaakte: 'Van 8 tot half 9, 's-middags van 1 tot half 2, daarna van 4 tot half 5 en 's-avonds heel den avond tot in den nacht. De deur is ingang gevel Noordzijde.' Wanneer de artikelen verkocht waren, moest Jan aan meneer Swane vrij vragen om inkopen in de stad te kunnen doen. Omdat de zaak goed liep en zelfs groeide, huurde Jan Bijnen in 1898 een woning bij de oude R.K. kerk aan de Oude Torenstraat. Rond de eeuwwisseling dreef hij de 'Prentbriefkaartenhandel Veni Vidi Vici' en een 'Photografische Kunsthandel'.

Fotograaf

Fotograferen leerde Jan Bijnen als vijftwintigjarige van Piet Jonkers (1864-1932). Diens fotostudio lag op de hoek van Wilhel-

Links: Groet uit Eindhoven. Stratumseind, 1905. Boven: Jan Bijnen achter de typemachine (zelfportret). Hieronder: Reusel (grens). Station der Meierijische Tram, ca. 1910. Sinds 1897 liep de tramlijn van Eindhoven – Gestel – Meerveldhoven – Veldhoven – Steensel – Duizel – Hapert – Bladel naar Reusel.

Links: Groet uit Eindhoven, 1902. Midden, links: De Soos achter café De Doelen in Waalre. V.l.n.r. Harry van Gassel (bakker en mulder), Luc van Agt (bijzonder vrijwillige landstorm), meester Gijzen, Sjang Leijssen, Sjeff van Dijk (linnenfabrikant), Jan van Gastel, Janus Berkvens (kastelein), Hamelinck (zwager Broos), meester Broos, Theo - zoon van Sjeff van Dijk – hield de bierton op de bokkenwagen warm. Midden rechts: Vanaf december 1904 ging Jan Bijnen per fiets op pad om foto's in de Kempen te maken, 1919. Linksonder: Versiering der Meimaand in de kerk te Zeelst, ca. 1903.

Jan Bijnen is een begrip. Tot een paar jaar geleden zeiden veel oudere inwoners uit Waalre nog steeds 'Ik loop efkes naar Jantje Bijnen'

minaplein en Prins Hendrikstraat in Eindhoven. In het verleden waren Bijnen's ouders en familie al door Jonkers geportretteerd. Jan was met hem in contact gekomen omdat hij voor zijn prentbriefkaarten enkele keren per jaar een fotograaf nodig had om kiekjes te maken in de omgeving. Hoogstwaarschijnlijk heeft Piet Jonkers de opname van de markt van Eersel in 1902 gemaakt. Zeker is dit van de opname 'Versiering der Meimaand in de kerk te Zeelst', aangezien zich in de Brabant-Collectie zowel de originele daglichtfoto als de prent-

briefkaart bevindt. Op de achterzijde van de foto staan aanwijzingen voor de Duitse drukker vermeld, onder andere de naam van de fotograaf P. Jonkers en de oplage van de afbeeldingen, 1.000 crayon.

Vanaf december 1904 ging Jan Bijnen met zijn fiets op pad met zijn houten platencamera, statief en zware en fragiele glasplaten. De collodiumplaten moest de fotograaf zelf ter plekke prepareren. Tijdrovend werk, waardoor het fotograferen nooit onopgemerkt bleef. Vaak liepen nieuwsgierige dorpsbewoners, soldaten en kinderen op hem af en zodoende werden ook zij vereeuwigd. Jan Bijnen bezocht meer dan zeventig plaatsen in Zuidoost-Brabant – van Bergeijk tot Sint-Michielsgestel – en rond de grensstreek (ten tijde van de mobilisatie). Ook

daarbuiten was hij actief, zoals in West-Brabant, Limburg en België. Het leverde prachtige foto's op van dorpsgezichten, markten, kerken, scholen, fabrieken, stations, boerentaferelen, volksfeesten en andere gebeurtenissen waarop veel mensen staan.

Uitgever van prentbriefkaarten

Jan Bijnen bracht vooral topografische prentbriefkaarten en Brabants Dorpsleven uit. Gelegenheidskaarten vervaardigde hij nauwelijks. Uitzonderingen zijn het koninklijk bezoek van Wilhelmina en Hendrik aan Eindhoven en een serie van zes kaarten van het Manoeuvres-terrein in Noord-Brabant (1904). Zijn dorpsgezichten liet hij bij de firma Dr. Trenkler & Co in Leipzig produceren tot prentbriefkaarten.

Duitse drukkers namen tot 1910 een zeer groot deel van de Nederlandse prentbriefkaartenproductie voor hun rekening. Technisch waren de kaarten uitstekend uitgevoerd en vooral goedkoop. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was het niet meer mogelijk om deze kaarten in Duitsland te laten drukken en daarom werd de Nederlandse kaartenindustrie gestimuleerd. Zijn zaak droeg naast de naam 'J. Bijnen, Kunsthandel Waalre' de aanduiding 'Groothandel in fantasie-, ansicht- en felicitatiekaarten'. Bijnen had steeds een gevarieerd aanbod in kaarten voorradig, zoals blijkt uit een advertentie in de *Meierijische Courant* (23 mei 1908): 'Nergens wordt een billijker adres gevonden dan de Prentbriefkaartenhandel Veni Vidi Vici Waalre. Voorradig ruim 200.000 ansichten

Prentbriefkaartenhandel
„VENI VIDI VICI”.
J. BIJNEN, Kunsthandel, WAALRE.

van Eindhoven, Aalst, Waalre, kasteel Het Hof, Zoeterbeek, Eckart. Kaarten van voornoemde plaatsen zijn uitsluitend bij ondergeteekende verkrijgbaar. Voorhanden circa 25 diverse Noordbrabantsche kiekjes, benevens eene enorme keuze Fantasiekaarten in alle uitvoeringen en prijzen'.

Lang niet altijd staat Bijnen als fotograaf of uitgever op de prentbriefkaart vermeld. Aan de hand van zijn glasnegatieven kan aangetoond worden dat het dan toch zijn opname betreft. Niet alleen in zijn eigen winkel, maar ook via allerlei lokale afnemers verkocht hij zijn prentbriefkaarten. Vanaf 1903 werkte Bijnen als hoofdvertegenwoordiger voor de firma Dr. Trenkler & Co en ook vertegenwoordigde hij onder andere Weenenk & Snel in Den Haag en Peinture Bogaerts in Bostel.

Grossier

Naast een productieve uitgever van prentbriefkaarten was hij ook grossier. Hij verzamelde de orders bij verschillende boekhandelaren en winkeliers, die op grote vellen samengebracht veel voordeliger gedrukt konden worden dan wanneer slechts een klein aantal kaarten bij de drukkers werd besteld. De winkelier profiteerde van de bemiddeling door een lagere kostprijs van de kaarten. Dat hij niet louter zakelijk dacht, blijkt uit de vele rustieke hoekjes die hij vastlegde en waarvan hij vermoedelijk niet veel afdrukken kon verkopen. Vaak bestaat er van een bepaald verdwenen plekje in stad of dorp geen andere foto dan die van hem, óf is het zelfs de oudste foto.

Buitenstudio

Na 1910 werd de zaak gelegen aan de Oude Torenstraat uitgebreid: een stal werd tot kamer gemaakt en erbij getrokken. De 'foto-studio' van Jan Bijnen bevond zich achter zijn woonhuis. Vaak werden de foto's ach-

Boven: Teun Karsmakers met rijwiel. De Oude Kerk is duidelijk zichtbaar achter het decordoek raam. Onder: Voor het witte papier namen de geportretteerden H. Verhoeven (links) en klerk Jac. Hanssen (rechts) plaats naast de pisbak in de hoek. Op hun petten zijn ANWB-insignes te zien.

Vaak bestaat er van een bepaald verdwenen plekje in stad of dorp geen andere foto dan die van hem, óf is het zelfs de oudste foto

ter op het erf gemaakt. Soms werd de deur van het privaat voorzien van een groot wit papier, waarvoor de geportretteerden plaatsnamen voor een kiekje. Bij Bijnen is er dus sprake van een 'buitenstudio'. Verder waren er verschillende decordoeken beschikbaar: raamdoek, boomdoek of witte papieren achtergrond. Op de afdruk die de

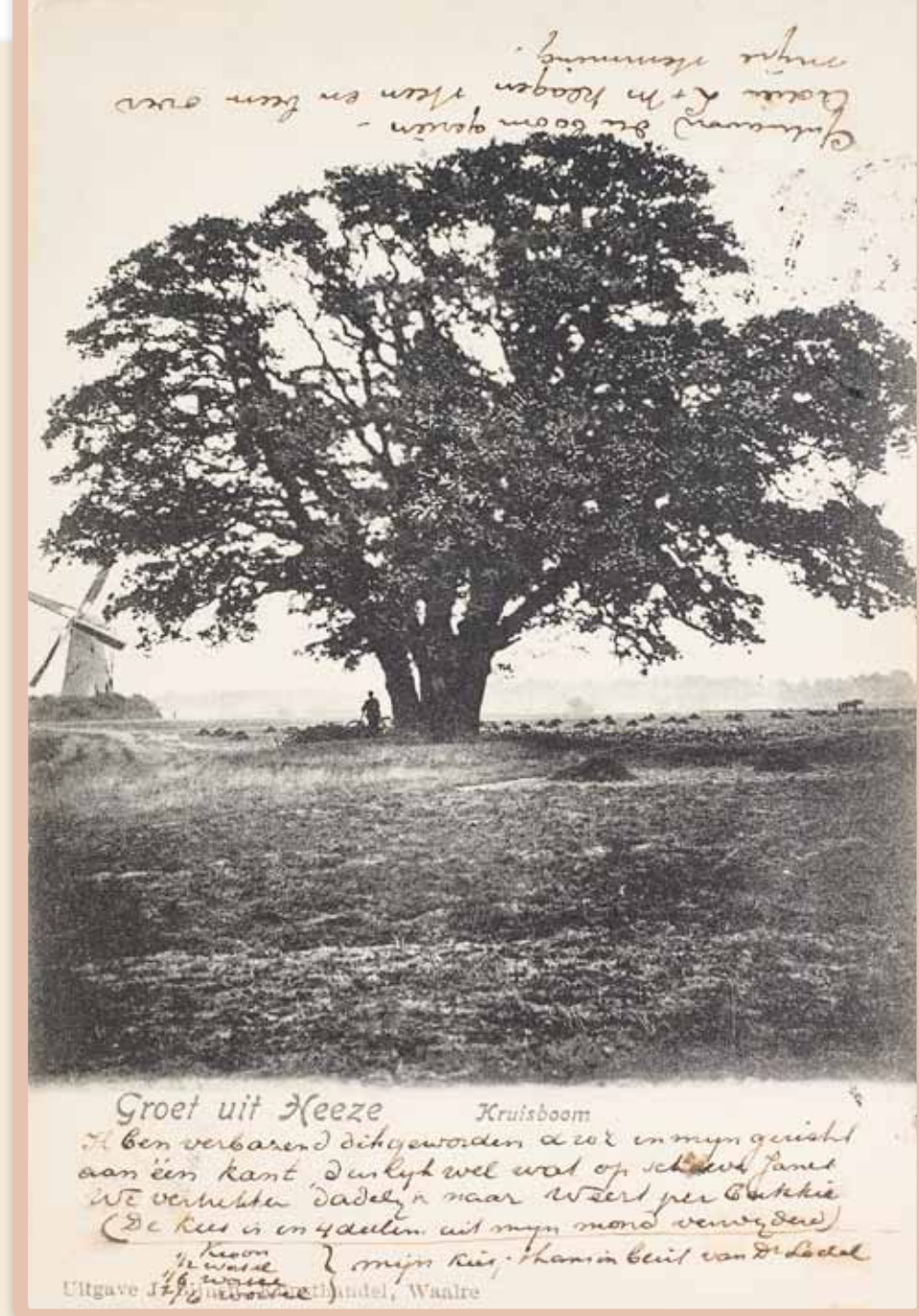
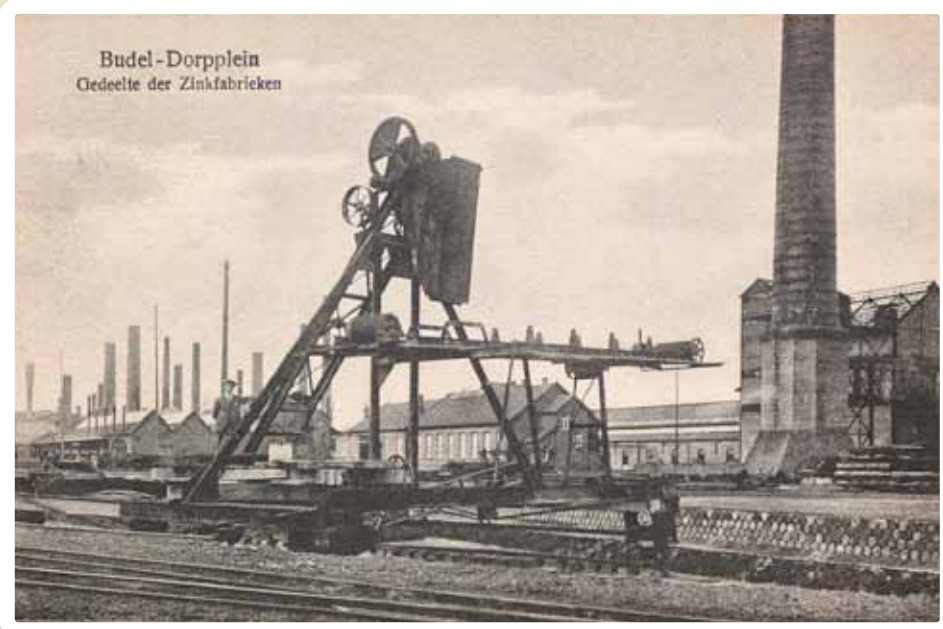

Linksboven: Geldrop. Nieuwendijk, 1908. Te zien is een sigarenzaak en firma Th. Vlemmings, rijwielen, motors en automobielen. Midden links: Bewoners die een kaartje leggen en spelende kinderen voor kruidenierswinkel in Heeze. Linksonder: Winkel van Jan Bijnen aan Stationsstraat 198 in Waalre, 1914. Rechtsonder: Groeten uit Liempde. Hoofdstraat, na 1905.

OVER PRENTBRIEFKAARTEN

In 1883 is in Nederland de geïllustreerde briefkaart in zwang gekomen. In eerste instantie betrof het nieuwjaars- en herinneringskaarten. Op 1 april 1892 trad de Nieuwe Postwet in werking. De Posterijen raakten hun monopolie van de geïllustreerde briefkaarten-uitgifte kwijt. Tot en met 1904 moest de tekst op de beeldzijde geschreven worden. De achterzijde was uitsluitend bedoeld voor het adres. Vanaf 1905 wordt de verticale streep op de achterzijde van de kaart ingevoerd: links ruimte voor de boodschap en rechts het adres. Door de toename van het toerisme werd het versturen van prentbriefkaarten een rage. Het beleefde zijn hoogtepunt tussen 1890-1910. Tijdens de Eerste Wereldoorlog is er sprake van een opleving door de correspondentie tussen militairen en hun familie. De soldaten schreven naar huis en dat was goed voor de verkoop van de prentbriefkaarten bij lokale boekhandels of winkeliers.

Rechtsboven: Budel-Dorpplein. Gedeelte der Zinkfabrieken, 1920. Opgericht in 1892 door Lucien en Emille Dor. De naam Dorplein (op zicht met spelfout!) werd in september 1893 vastgelegd. Midden, links: Het gezin Jan en Jacoba Bijnen-van Mierlo en de kinderen Riek (1919), Paul (1920), Jo (1921) en de tweeling Coba & Mieke (1923), 1933. Midden, rechts: Deze fantasiekaart (ca. 1908) werd door Jan Bijnen veelvuldig gebruikt voor diverse plaatsen met lokale gebouwen en straatbeelden, maar werd ook voorzien van taferelen van het Brabants Dorpsleven. Op deze kaart van Waalre te zien: Dorpsplein, Station, Oude Kerk en Hoogstraat. Rechtsonder: Kiekje op het Manouvres-terrein in Noord-Brabant. Muzikanten in rust, 1904.

Brabeau win-actie
KANS OP EEN GRATIS BOEK!

Brabeau verloot vijf exemplaren van het boek *Waalre gekiekt: Jan Bijnen (1874-1959)*. Een uitgave ter gelegenheid van de gelijknamige tentoonstelling in het Waalres Museum van 19 januari t/m 21 april 2014. Kans maken? Stuur dan vóór 20 november 2020 een mail met je postadres naar redactie@brabeau.nl o.v.v. Boek Jan Bijnen. Of stuur een kaartje met dezelfde vermelding naar: Redactie Brabeau, Postbus 132, 5060 AC Oisterwijk.
Titel: Waalre gekiekt: Jan Bijnen (1874-1959). Auteurs: Emy Thorissen, Tony Vaessen en Theo van Dijk.
Uitgever: Stichting Het Waalres Museum.
Jaar van uitgave: 2013.
Uitvoering: 21 x 21 cm, 68 pagina's.

klant ontving, was hiervan door de afsnijding niets meer te zien. Binnenopnamen maakte Jan niet veelvuldig en als hij het deed, betrof het een magnesium opname, zoals bij de vier slapende kindjes in één bed.

Nieuwe locatie
Rond 1914 bouwde Jan Bijnen een woonhuis annex winkel aan de Stationsstraat 198 – tegenwoordig Willibrorduslaan 18. Hij verkocht behalve prentbriefkaarten ook luxe papiersoorten, stempels, school- en kantoorartikelen. Ook verzorgde hij drukwerk, zoals briefhoofden van firma's, annonces, trouwkaarten en bidprentjes. Op 21 mei 1918 trouwde Jan – op 44-jarige leeftijd – met Jacoba van Mierlo (1886-1950). Zij

kregen vier dochters en een zoon. Om zijn gezin te kunnen onderhouden, stopte Jan met fotograferen en ging hij werken als verzekeringagent voor Antverpia in Roosendaal. Zijn vrouw en kinderen bestierden de winkel. Jan Bijnen stierf op 28 september 1959 in Waalre. Na zijn dood zette dochter Coba, getrouwd met Jo Lavrijssen, de winkel voort.

Historisch belang
Door aankoop van particulieren heeft de Brabant-Collectie de verzameling ansichtkaarten van Jan Bijnen nog flink weten uit te breiden. De waardering voor het werk van Jan Bijnen neemt steeds meer toe. Het

documentair historisch belang gaat samen met de hoge fotografische kwaliteit. Bijnen heeft veel inmiddels verdwenen straatbeelden gefotografeerd. Het betreft dan vaak de oudste of zelfs de enige overgeleverde historische opname. Aan de hand van een serienummer of een poststempel kan een kaart meestal wel gedateerd worden. Helemaal mooi is het als er een duidelijke relatie is tussen de beeldzijde en de tekst op de prentbriefkaart. Zoals de kaart van de kruisboom in Heeze, waarvan gelooft werd dat hij hielp bij kiespijn. Tot nu toe is van zo'n twintigtal prentbriefkaarten de oplage bekend. Achterop de originele foto, de zogenaamde 'moederkaart', staat de oplage

(meestal 1.000 stuks) vermeld naast de afwerking van de kaart (bijvoorbeeld lichtdruk, crayon, bromide of platino). Het merendeel van zijn prentbriefkaarten werden gedrukt, maar voor de winkelverkoop werden ook kleine oplagen door hem zelf fotografisch vervaardigd. Vandaag de dag zijn de prentbriefkaarten van Jan Bijnen zeer gewilde verzamelobjecten. **Bb**

Linksboven: Groet uit Heeze. Kruisboom, vóór 1904. Bij kiespijn haalde men een stukje bast van deze boom, stak dit in het tandvlees, bad een Weesgegroetje en plakte het stukje bebloed terug op de stam.

De prentbriefkaarten van Jan Bijnen zijn gewilde verzamelobjecten